

Foto: Robin Utrecht

Damherten in de AWD: Feiten zonder labels

Inleiding

Damherten komen o.a. voor in het duingebied tussen IJmuiden en Noordwijk. Dit gebied wordt beheerd door Staatsbosbeheer (SBB), en waterleidingbedrijven Waternet en Puur, Water en Natuur (PWN). De Amsterdamse Waterleiding Duinen (AWD) vallen onder het beheer van Waternet. De grondeigenaar is de gemeente Amsterdam. In dit gebied worden damherten niet afgeschoten en komen ook de meeste damherten voor. In de overige gebieden vindt afschot wel plaats. In 2007/2008 werden in totaal 36 dieren geschoten. Op dit moment staat het niet afschotbeleid van de gemeente Amsterdam in de AWD onder druk. Omliggende gemeenten ervaren overlast van de dieren en beschouwen afschot als een oplossing om overlast te verminderen. De Dierenbescherming geeft in dit document aan dat afschot niet de oplossing biedt voor overlast vermindering. Inrichtingsmaatregelen die niet alleen de AWD, maar het gehele gebied tussen IJmuiden en Noordwijk betreffen kunnen dit wel.

Baten te verkrijgen uit zichtbaar wild

Uit recent onderzoek blijkt dat 72,6% van de Nederlandse bevolking graag groot wild wil zien in de natuur¹. Daarnaast blijkt uit het recente boek 'Wild van de economie' van Tom Bade e.a.² dat de aanwezigheid van wild de lokale economie gigantisch stimuleert. Voor de Veluwe geldt dat 65% van omzet van bedrijven natuur gerelateerd is. Uit enquêtes blijkt dat een kwart daarvan, 102 miljoen euro, direct te relateren is aan de aanwezigheid van wild.

Voordelen van hoge dichtheden Damherten op de duinvegetatie

Herten zijn, zeker in hoge dichtheden, bij uitstek geschikt om de vegetatie open te houden³. Daarnaast verspreiden ze zaden over lange afstanden, wat genetische uitwisseling tussen en verspreiding van plantensoorten bevordert³. Juist het open houden van vegetatie is in het duinlandschap zeer belangrijk. Een open vegetatie bevordert de mogelijkheid tot het opvangen van water in de grond. Waterzuivering is de hoofdfunctie van het gebied. In de tijd dat konijnen door ziekten uit de duinen verdwenen ontstond een probleem omdat de begrazingsintensiteit te laag werd. Alhoewel herten en reeën op een andere manier foerageren dan konijnen, zijn ze toch goed in staat om een open landschap te creëren.

Aanrijdingen en ongelukken

Ondanks de toename van de populatie damherten constateert onderzoeksbureau Alterra een afname in het aantal aanrijdingen tussen 2006 en 2008. De toename in 2009 tot het niveau van 2006 verklaart Alterra^{4,5} door: "de relatief strenge winter waardoor dieren vooral aan het eind van de winter (maart) meer op zoek gaan naar voedsel."

¹ Kranendonk & Stromer 2010 Jacht op de korrel. Hogeschool Van Hall Larenstein, projectnr. 594121

² Bade et al. 2010 Wild van de economie over de baten van bronst, burlen en andere beestachtige belevenissen. KNNV ISBN 9789050113434

³ Gill & Beardall 2001 The impact of deer on woodlands: the effects of browsing and seed dispersal on vegetation structure and composition. Forestry 74, 209-218

⁴ Groot-Bruinderink & Lammertsma 2009 Faunabeheerplan Noord-Holland 2009: beoordeling damhert. Alterra rapport 1930

⁵ Groot-Bruinderink et al. 2007 Damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen; effecten van beleid. <http://www2.alterra.wur.nl/Webdocs/PDFFiles/Alterrapporten/AlterraRapport1553.pdf>

Over de kwaliteit van de cijfers zegt Alterra in hetzelfde rapport het volgende: “De cijfers van de politie Kennemerland zijn vergeleken met die van de dierenambulance en de gemeente Bloemendaal. Allen voeren verschillende administraties en zijn slecht of niet vergelijkbaar. Tussen m.n. de overzichten van de politie en dierenambulance zitten veel verschillen en fouten. De uiteindelijke cijfers kun je dan ook alleen maar zien als indicatief en niet als harde waarheden.”

Schade

In totaal is in 2009 € 41.000 landbouwschade uitgekeerd aan bedrijven rond de AWD veroorzaakt door damherten⁶. Voor kosten van schade aan auto's hanteert het ministerie voor rekenmodellen € 2.000 per aanrijding². 23 op 1084 damherten aanrijdingen in 2009 = € 46.000 schade. Ter vergelijking: in dezelfde periode werden 19 van de 100 getelde reeën aangereden.

Kosten versus baten

De Veluwe = 100.000 hectare. AWD = 5.000 hectare. Als omvang van het gebied gerelateerd is aan de hoeveelheid opbrengst die eruit te halen is, dan zou de potentiële omzet te behalen uit damherten in de AWD $0.05 \times 102 \text{ miljoen}^2 = 5,1 \text{ miljoen}$ bedragen. Zet dit tegen over de huidige economische schade van 88 duizend Euro dan moet geconcludeerd worden dat damherten eerder een positief dan een negatief effect hebben op de economie.

Neemt het aantal herten nog steeds explosief toe?

In 2009 zijn 1084 herten geteld. In 2010 ligt dat aantal op 1178. Het lijkt erop dat de explosieve groei daarmee voorbij is en stabilisatie optreedt⁷.

De AWD zijn geen Oostvaardersplassen

De Oostvaardersplassen is een zeer voedselrijk gebied, in tegenstelling tot de AWD. Het gevolg is dat in de Oostvaarderplassen een groot verschil is in voedselbeschikbaarheid tussen zomer en winter. Door het grote voedselaanbod in het voorjaar en zomer neemt een populatie grazers toe. In de winter is er veel minder voedsel en ontstaat er een groot voedseltekort. In de AWD is het verschil veel kleiner en ligt een crash niet voor de hand. Bovendien zet Waternet veel Drentse heideschappen en Maas Rijn en IJsselrunderen in om de AWD te begrazen.

Verdringt het damhert het ree?

Damherten kunnen beter uit de voeten met kwalitatief slecht voedsel dan reeën en kunnen minder kieskeurig zijn en hebben een breder voedselpakket. Daarom is voedsel veel minder snel een beperkende factor bij damherten dan bij reeën⁵.

In de praktijk is niet aangetoond dat de daling van de populatie reeën te wijten is aan de damherten in de AWD. De strenge winters in 2009 en 2010 kunnen eveneens de reden zijn. Zo daalt het aantal reeën landelijk in 2009⁸. Damherten komen maar op een paar plekken voor in Nederland, terwijl reeën over heel Nederland verspreid zijn. Deze landelijke dalende trend kan daarom niet verklaard worden door de aanwezigheid van damherten.

In 1990 bestond de populatie reeën in de AWD uit zo'n 100 dieren. Damherten waren toen bijna niet aanwezig. Anno 2009 lag de reeën populatie ook rond de 100 dieren, maar nu naast zo'n 1100 damherten⁷. Zelfs als het ree in lagere aantallen zal voorkomen door de aanwezigheid van het damhert dan moet dat volgens Alterra als natuurlijk worden beschouwd⁵.

⁶ Schade cijfers Faunafonds. www.faunafonds.nl

⁷ Van Breukelen 2010 Wildtellingen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Waternet

⁸ <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl1424-Aantalsontwikkeling-van-zoogdieren.html?i=2-76>

Hekwerken werken

Herten kunnen niet vliegen. Hekken moeten aan de onderkant 1 meter, met een hoek van 45 graden van de weg af ingegraven en 2,4 meter hoog zijn^{9,10}. Als de herten over het hek kunnen springen is daarmee niet bewezen dat hekken herten niet kunnen tegenhouden. Dan is het hek niet hoog genoeg of staan niet goed gepositioneerd t.o.v. de duinen. Wanneer hekken goed zijn neergezet is de effectiviteit 100%. Hekken kunnen echter soms stuk gaan of kunnen door bv. het ophopen van grond voor het hek in effectiviteit teruglopen. De geschatte meerjaren effectiviteit is 87%. Deze schatting is gebaseerd op meerdere literatuurstudies en wordt samengevat in het boek 'Safe passages' door Beckmann e.a.^{9,10}.

Gebrek aan intreedplekken door middel van een verhoging (heuvel) aan de wegkant van het hek kan zorgen voor extra verkeersonveilige situaties, omdat herten niet terug hun leefgebied in kunnen.

De gemeente Amsterdam heeft tonnen geïnvesteerd in hekken en deze hebben al een groot effect gehad. Zo heeft Hillegom, waar wel een hek staat, minder last van gewasschade dan Noordwijkerhout, waar geen hek staat⁶ en is het aantal verkeersincidenten sinds het hekwerk langs de Zandvoortselaan sterk afgenomen^{4,5} (en zie onderstaande kaart). Deze hekken zijn geplaatst om zonder populatiebeheer de omgeving veilig te houden. Hiertoe is Amsterdam nooit verplicht geweest, maar heeft deze investering in de geest van goed nabuurschap gedaan. Populatiebeheer zonder dat het hekkenplan is voltooid zou kapitaalvernietiging zijn.

Wildsignaleringsystemen werken

Dit zijn borden die pas gaan knippen als wild in de buurt is van de weg en detecteren wild op basis van fotocel sensoren¹¹. Het meest effectief zijn ze als ze niet onnodig af gaan en als ze tevens een adviessnelheid aangeven. De geschatte effectiviteit = 87% minder aanrijdingen^{9,10}.

Andere diervriendelijke maatregelen

Wegberm kunnen kaal gemaakt worden zodat herten niet geneigd zijn om in de randen te eten en het wild goed zichtbaar is voor de automobilist. Geschatte effectiviteit = 38% minder aanrijdingen^{9,10,12}.

Aanbrengen van wildspiegels¹² die in het donker reflecteren waardoor dieren van de weg afwenden en faunapassages^{13,14} die er voor zorgen dat dieren veilig de weg over kunnen steken zijn andere toegepaste middelen.

Nadelen van jacht en wildconsumptie

Afschot is minder effectief dan hekken en wildsignaleringsystemen¹⁰. Bij zeer intensief afschot is het effect 50% minder aanrijdingen⁹.

Dit afschot leidt tot verminderde zichtbaarheid van wild, omdat wild in gebieden waar jacht plaatsvindt eerder vlucht. In de AWD slaan dieren later op de vlucht dan in de Kennemerduinen¹⁵. Verlaagde zichtbaarheid kan de baten die verkregen kunnen worden aan het zien van wild verkleinen. Het zorgt voor onrustig gedrag van de dieren met mogelijk juist meer aanrijdingen tot gevolg.

⁹ Beckmann et al. 2010 Safe Passages. Island Press. Washington

¹⁰ Ooms 2010 Wildongevallen: Preventieve maatregelen en hun toepassingsgebied. NOVI verkeersacademie

¹¹ <http://www.sick.it/nl/about/test0/nl.toolboxpar.0017.file.tmp/SICK%20insight%2002-2006.pdf> pag. 8

¹² http://www.wegvandetoeekomst.nl/weg_van_de_toekomst/geselecteerde_ideeen/wildspiegels/

¹³ http://www.wegvandetoeekomst.nl/weg_van_de_toekomst/geselecteerde_ideeen/faunapassages/

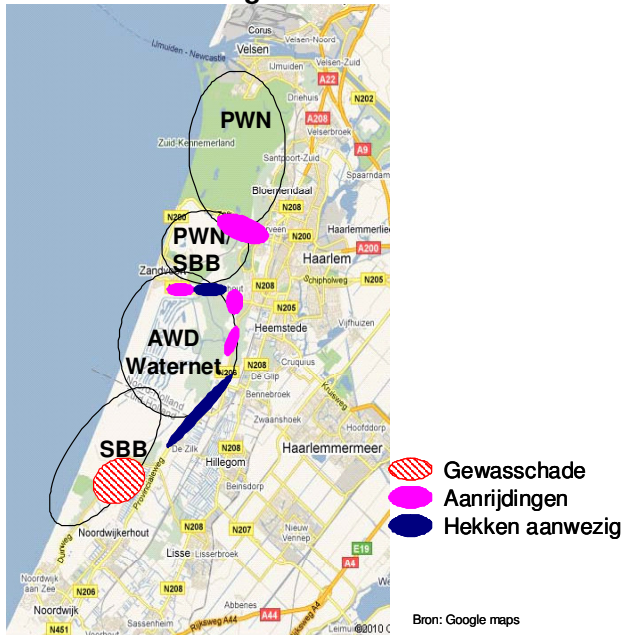
¹⁴ <http://www.mjpo.nl/faunapassages/ecoducten/>

¹⁵ De Boer et al. 2004 Flight distance in roe deer *Capreolus capreolus* and fallow deer *Dama dama* as related to hunting and other factors. Wildlife Biology 10, 35-41.

Daarbij leidt afschot ook tot dierenleed omdat dieren niet altijd in een keer gedood worden¹⁶ of omdat normale groepsstructuren verstoord zijn¹⁷. Officieel moeten eerst jonge dieren geschoten worden voordat volwassen dieren aan de beurt zijn. Uit de praktijk blijkt dat dit lang niet altijd het geval is. Jonge dieren verliezen hun ouders waardoor zij niet voldoende leren hoe te overleven onder natuurlijke omstandigheden¹⁷.

Natuurlijke sterfte van grote dieren zoals herten en paarden in grote natuurgebieden is geen 'verloren' vlees. Vaak wordt geopperd dat het beter voor het dier zou zijn en ook nog eens goed voor de mens als dieren eerder geschoten en voor consumptie aangeboden worden. Echter, grote dode dieren in de natuur dienen als voedselbron voor vele andere dieren in de natuur, en bereiken daardoor de lokale biodiversiteit¹⁸.

Overzicht van het gebied

Aanbevelingen Dierenbescherming¹⁹

Om te komen tot een diervriendelijk, moreel en ethisch verantwoord beleid, waarbij afschot alleen in uiterste situaties toegepast wordt en alleen als dieren in nood zijn, is in eerste instantie een intentieverklaring voor dit type beleid noodzakelijk tussen alle natuurgrondeigenaren, Rijkswaterstaat, provincie en de betrokken gemeenten tussen Noordwijk aan Zee en IJmuiden.

Lokale gemeenten en beheerders brengen baten van zichtbaar wild in kaart en de mogelijkheid om deze baten verder te verhogen. Daartegenover worden de kosten gezet die het plaatsen van hekken en wildsignaleringsystemen met zich meebrengen. Ook de kosten opgelopen door het verlies aan zichtbaarheid van herten, en daardoor minder wildtoerisme, als jacht plaats zou

¹⁶ Bradshaw E.L. & Bateson P. 2000. Welfare implications of culling red deer (*Cervus elaphus*). Animal welfare 9, 3-24.

¹⁷ Milner et al. 2007. Demographic Side Effects of Selective Hunting in Ungulates and Carnivores. Conservation Biology 21, 36-47.

¹⁸ <http://www.dooddoetleven.nl/cgi/search.cgi?site=dooddoetleven>

¹⁹ Contact landelijke beleidsmedewerker fauna: femmie.kraaijeveld@dierenbescherming.nl
 Contact afdeling Amsterdam: Heleen Jager: Kantoor@dierenbescherming.nl
 Contact afdeling Haarlem e.o.: John van Oossanen: john@dbhaarlem.nl

vinden in het gebied worden berekend. Daarnaast wordt bekeken in hoeverre jacht juist schade doet toenemen doordat het meer onrust creëert (schatten op basis van literatuurgegevens). Tot slot moeten de kosten die gepaard gaan met verminderde intensiteit van begrazing meegenomen worden. Hiervoor in de plaats zal of handmatig, of via de inzet van grote grazers het gebied open gehouden moeten worden.

Idealiter wordt het duingebied tussen Noordwijk aan Zee en IJmuiden, wat een oppervlakte van ca. 10.000 ha heeft, zo omrasterd met hekwerken dat overlast voor verkeer en schade aan gewassen tot een minimum beperkt worden.

Op wegen waar langzaam gereden wordt en die relatief rustig zijn worden wildsignaleringsystemen ingezet. Naast drukke provinciale wegen worden hekken geplaatst. Hekken worden voorzien van intreed plekken. Faunapassages zorgen voor verbindingen tussen gebieden.

Zolang het hekwerk geen feit is, zijn wildsignaleringsystemen en een schaderegeling bovenop de regeling die het Faunafonds heeft met boeren het meest effectief om overlast te beperken. De baten die verkregen worden uit wildtoerisme moeten daarvoor terugvloeien naar gedupeerden.